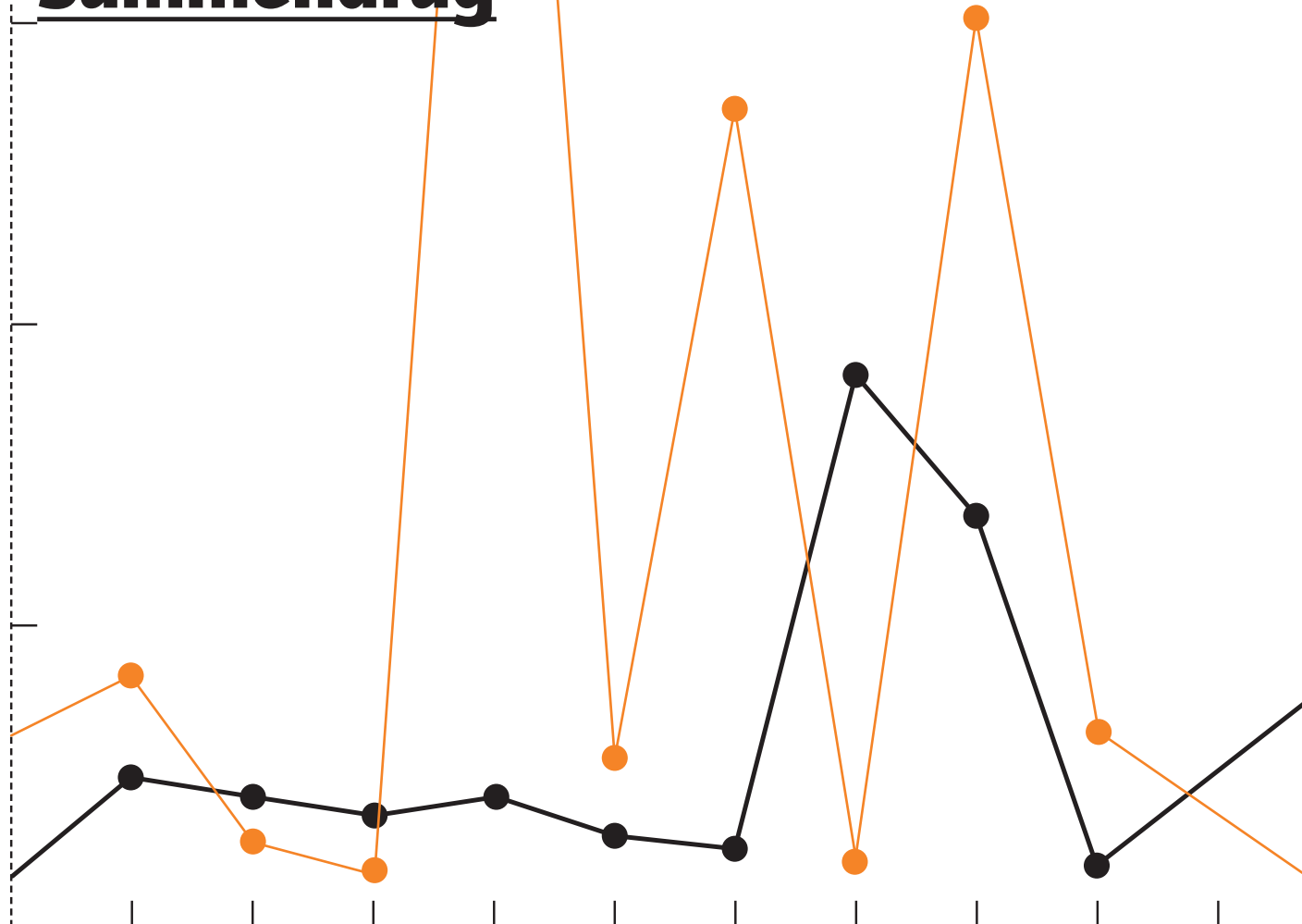

Benchmarking Working Europe 2012

Sammendrag

Sammendrag *

I en stor del af den periode, hvor det højtudviklede Vesteuropa blomstrede og oplevede velstand, blev spørgsmålet om social ulighed, i dens forskellige former, betragtet som en sekundær udfordring, idet dette problem - ifølge den traditionelle opfattelse - ville blive løst, efterhånden som virkningerne af den fortsatte økonomiske vækst slog igennem. Spørgsmålet opstod især i de – mindre 'egalitære' - engelsktalende lande (Piketti & Saez 2004), men blev alt for ofte kun anskuet fra et rent pengemæssigt synspunkt.

Denne udgave af *Benchmarking Working Europe* viser, at den sociale ulighed nu forværres overalt i Europa, og ikke kun på grund af de successive kriser: økonomisk krise, finansiel krise, gældskrise. Uligheden begyndte at vokse længe før 2008, fordi den politik, der i de sidste mere end tyve år er blevet gennemført i EU og dens medlemsstater, har medvirket til at forværre sociale og lønmæssige uligheder. Krisen forstærker og fremskynder ganske vist denne udvikling, men faktisk var de strukturelle ændringer af indkomstfordelingen netop én af de faktorer, der udløste krisen. Det bliver stadig mere klart, at de politiske valg vedrørende vækst (baseret på konkurrence og konkurrenceevne) og beskæftigelse (baseret på mere fleksible og deregulerede arbejdsmarkeder) fører til en svækkelse af den sociale samhørighed og til større ulighed, ikke blot med hensyn til indkomst, men også når det drejer sig om uddannelse, adgang til arbejdsmarkedet, social sikring, sygesikring etc. Denne udvikling opfattes i stigende grad som dybt uretfærdig, specielt i disse nedskærings-tider, der rammer de svageste grupper hårdest.

Dette er det grundlæggende budskab i denne 2012-udgave af *Benchmarking Working Europe*. Siden 2001 har formålet med denne publikation været at vurdere de fremskridt – eller mangel på fremskridt – der gøres på områder af betydning for fagbevægelsen, nemlig: beskæftigelse, arbejdsløshed, arbejdsvilkår, lønninger etc. Den omhyggelige undersøgelse vi har foretaget af disse områder i år viser – eller snarere bekræfter - en stigende ulighed, som forskellige internationale organisationer (OECD 2011; Europa-Kommissionen 2012) allerede har gjort opmærksom på, selv i europæiske lande med mere 'egalitære' traditioner som f.eks. Tyskland, Sverige, Finland og Danmark. Men i modsætning til andre studier og rapporter, viser den undersøgelse ETUI har foretaget, først og fremmest, hvorledes de i EU gennemførte politikker svækker de mekanismer, der ville gøre det lettere at bekæmpe de nævnte former for ulighed og gøre det muligt at overvinde krisen gennem større samhørighed og velstand. Budskabet i *Benchmarking Working Europe 2012* er med andre ord, at Europa er på vildspor.

Dette korte indledende kapitel er inddelt i tre dele: for det første, hvorledes og på hvilke områder er uligheden blevet forværret? De ni kapitler i denne udgave af *Benchmarking Working Europe* giver et multidimensionalt svar på dette spørgsmål: dels på makroøkonomisk plan (kapitel 1), dels på følgende særlige områder: udviklingen på arbejdsmarkedet (kapitel 2), uddannelse (kapitel 3), lønninger (kapitel 4), fattigdom (kapitel 5), overgangen til en lavemissions-model (kapitel 6), regionale uligheder (kapitel 7), medarbejderindflydelse (kapitel 8) og arbejdsvilkår og arbejdsmiljø (kapitel 9). I indledningens anden del behandles spørgsmålet om det politiske ansvar for den voksende ulighed og svækkelsen af de

* Dette dokument er et sammendrag af rapporten «Benchmarking Working Europe 2012», der blev offentliggjort af Det Europæiske Fagforeningsinstitut (ETUI) i marts 2012. Den fuldstændige rapport (132 sider) kan bestilles på internetsiden <http://www.etui.org> under fanen «Publications». De enkelte kapitler kan downloades gratis. Indholdsfortegnelsen og en fortegnelse over forfatterne af det samlede dokument findes på side 15. Dette sammendrag findes på fransk, tysk, spansk, polsk, dansk og italiensk.

mekanismer, der sikrer social samhørighed. I tredje del undersøges det endelig, hvorledes man vil kunne ændre den ikke-egalitære kurs, som EU og de fleste af dens medlemsstater er slået ind på, for at finde en positiv vej ud af krisen. Kernen i det budskab, som er indeholdt i denne rapport, er nemlig følgende: der vil ikke kunne findes en varig vej ud af krisen, med mindre der sker en reduktion af uligheden (Reich 2011). Vi bør huske på, at Den Europæiske Union ifølge traktaterne trods alt har som mål at 'fremme beskæftigelsen og sikre en forbedring af leve- og arbejdsvilkårene for herigennem at muliggøre en udjævning af disse vilkår på et stadigt stigende niveau' (artikel 151 i TEUF).

Ulighedens former og årsager

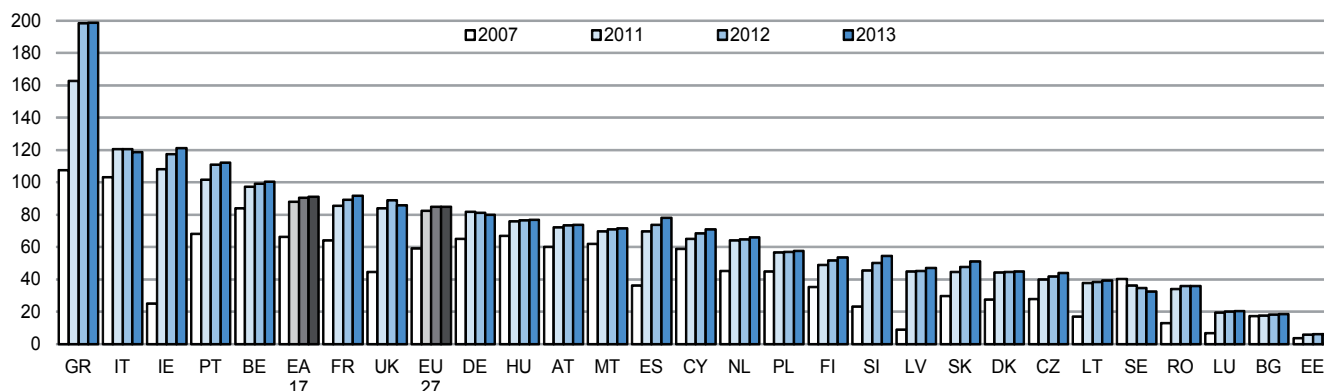
Ulighedernes samspil

I Europa er uligheden stigende, ikke blot inden for hver enkelt EU-medlemsstat, men også mellem de enkelte lande eller grupper af lande, således som det fremgår af det kapitel i Benchmarking Working Europe, der drejer sig om den makroøkonomiske udvikling. Krisen forværrer naturligvis disse tendenser og medfører, at de økonomiske udsigter er meget forskellige fra land til land. Nogle lande (Grækenland, Irland, Italien og Spanien) er blevet berørt langt mere af gældskrisen end andre, mens vækstudsigterne er særlig dårlige i lande som Slovenien, Rumænien, Ungarn og Danmark. Andre er nået op på samme produktionsniveau som før krisen, det gælder lande som: Frankrig, Nederlandene, Belgien, Tyskland og Østrig. Andre igen har faktisk oplevet en vis økonomisk vækst i denne periode (Polen, Sverige og Slovakiet). Men alligevel er udsigterne i 2012 dystre for de fleste medlemsstater, og for Grækenland og Portugal ligner fremtiden mest af alt et mareridt.

Til trods for de spareprogrammer, der nu er indført over hele EU, forventes det, at gældskvoten (forholdet mellem den offentlige gæld og BNP), i stedet for at falde, vil fortsætte med at stige indtil 2013 i næsten alle lande.

“Landenes offentlige gældskvote, dvs. forholdet mellem den offentlige gæld og BNP, forventes fortsat at stige frem til 2013”

Figur 1 Den offentlige bruttogæld/BNP, 2007, 2011-2013

Noter: 1) Udarbejdelsen af prognoserne blev afsluttet inden EU-topmødet den 26. oktober 2011. De er således ikke blevet ajourført med henblik på at afspejle de beslutninger, der blev truffet på dette topmøde, og som vil have direkte virkning for gælds-, rente- og underskudsprognoserne for 2012. 2) Euro-området. 3) Ikke-konsolideret for mellemstatslige lån, der androg 0,9 mia. EUR i 2009 og 21,2 mia. EUR i 2010

Kilde: AMECO (2011)

Dette diagram findes i Benchmarking Working Europe 2012 som "Figur 1.4" på side 14.

Forsøg på at bekæmpe for store budgetunderskud udgør nemlig kun én af de tre variabler, der har indflydelse på reduktionen af den offentlige gæld; de to andre er vækstraterne og de rentesatser, der skal betales for gælden. For øjeblikket er vækstraterne lave, og situationen forværres yderligere af de spareprogrammer, der gennemføres i medlemsstaterne.

Med hensyn til indkomstfordelingen har disse spareprogrammer i nogle tilfælde haft regressiver virkninger, idet lave indkomster er blevet hårdere ramt end høje indkomster. I en situation med økonomisk tilbagegang er den største risiko for negative sociale konsekvenser, at spareprogrammerne fører til længere ledighedsperioder, hvilket igen kan føre til udelukkelse fra arbejdsmarkedet, marginalisering af de svageste grupper og stigende ulighed. Som vist i kapitel 3 (dvs. afsnittet om 'Social and educational inequalities'), er det nemlig således, at langtidsledighed og lavt uddannelsesniveau i husholdningerne har indflydelse på de mekanismer, der fører til reproduktion af fattigdom og social udelukkelse. Børn opvokset i husholdninger, som er marginaliseret eller trues af marginalisering, har færre muligheder for at opnå et højere uddannelsesniveau.

Denne udviklingstendens må opfattes som dybt uretfærdig, når vi samtidig ser, at Den Europæiske Centralbank (ECB) beslutter at 'subsidiere' den finansielle sektor (ved at tilbyde lån – direkte til bankerne – til meget lave rentesatser) alt imens gældskrisen breder sig til lande, der syntes uden for farezonen, og udløser stadig flere spareplaner.

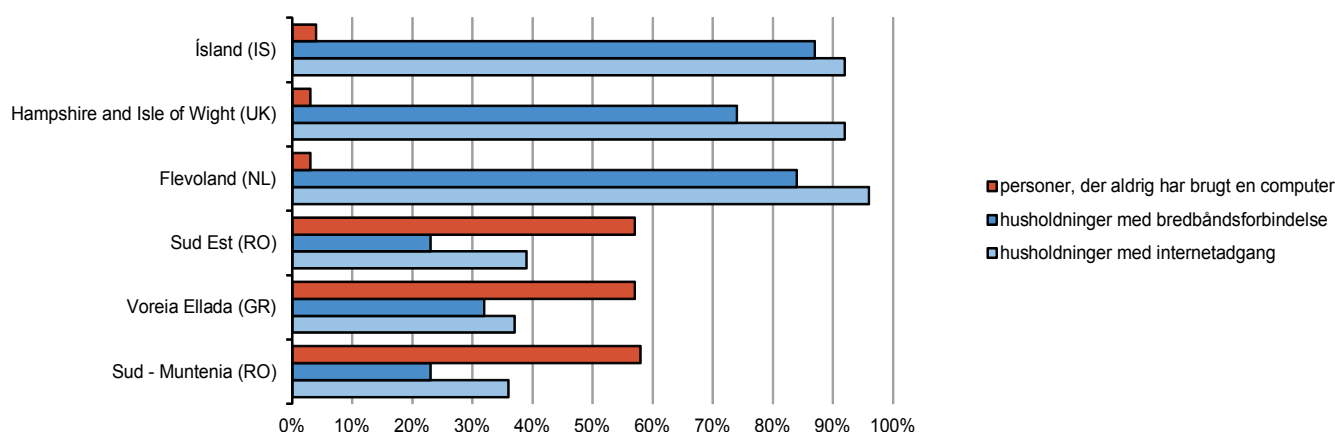
En anden virkning af krisen er, at vi nu ser en vending af den tendens, der blev observeret i de foregående år (før 2008), hvor fattigere EU-lande oplevede højere vækstrater end rigere lande. Med andre ord, tendensen til, at de fattigere økonomier halede ind på de rigere, så der opstod større konvergens mellem landene - hvilket også ville have ført til konvergens i per capita-indkomst – er stoppet, ja, man ser endog den omvendte tendens.

Efter en periode på nogle få år, hvor uligheden mellem EU-medlemsstaterne gradvis blev indsnævret, er kløften mellem centrum og periferi igen ved at udvide sig.

Dertil kommer, at en lignende kløft udvider sig inden for de enkelte medlemsstater, mellem deres rigere og fattigere regioner. Kapitel 7, om 'Regional inequality in Europe', viser specielt den tiltagende opsplitning mellem på den ene side områder med befolknings-tilvækst, og på den anden side landområder, der ofte er mindre udviklede, og som lider under tabet af deres vigtigste ressource, nemlig deres befolkning. Ud over den demografiske ulighed (der naturligvis også medfører ulighed med hensyn til infrastrukturer, mobilitet, miljø osv.) viser dette kapitel også de voksende regionale uligheder med hensyn til indkomst, sundhed og livsstil (i særdeleshed den 'digitale kløft', der til stadighed udvider sig).

“De regionale uligheder vokser, også med hensyn til livsstil. F.eks. udvider den “digitale kløft” sig hele tiden”

Figur 2 Regionale uligheder i husholdningers og personers it-adgang

Datakilde: Eurostat (2010a).

Dette diagram findes i *Benchmarking Working Europe 2012* som "Figur 7.5" på side 93.

Vi er således vidner til en forværring af både den interne og eksterne ulighed. Det er vigtigt at forstå, at hvis man løser krisen uden at reducere disse former for ulighed, så er det ensbetydende med at så frøene til den næste krise i europæisk jord. Disse frø vil kunne spire i en ikke alt for fjern fremtid, hvilket ikke bare vil underminere det europæiske integrationsprojekts legitimitet yderligere, men måske endda få det til at kollapse.

Arbejdskvalitet og arbejdsvilkår

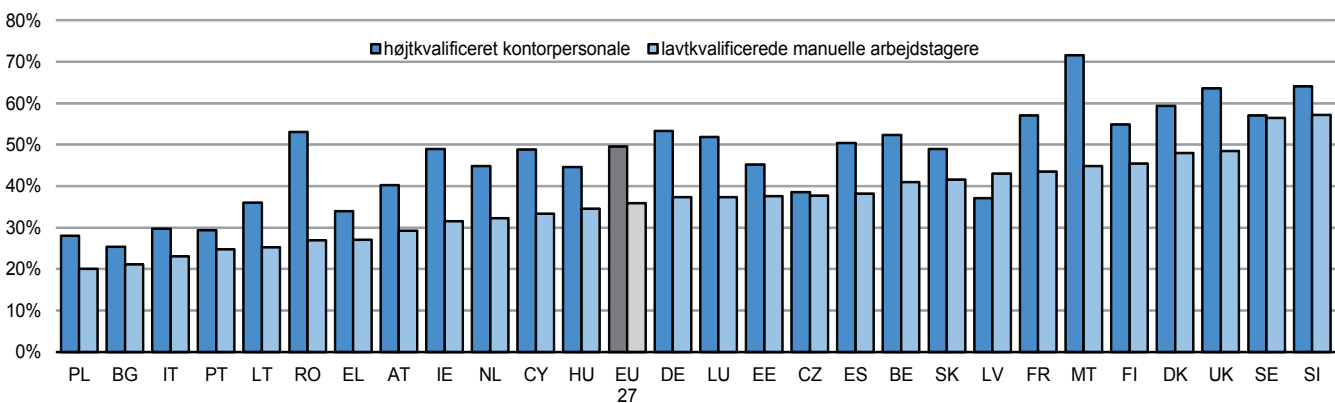
“Krisen bidrager til arbejdsintensivering, øget arbejdspress og udbredelse af fænomenet sygenærvær, dvs. at man går på arbejde, selv om man er syg”

Bortset fra de voksende forskelle med hensyn til indkomst, sundhed eller livsstil, vil øget ulighed også påvirke arbejdsvilkårene, i det mindste for dem, der er i arbejde. Stadig flere arbejdstagere, især unge arbejdstagere, er fanget i usikre og atypiske ansættelsesformer: tidsbestemte kontrakter, midlertidigt arbejde, praktikantjob etc.

Tilsvarende arbejder mange kvinder på deltid, hvad enten de selv ønsker det eller ej. Sådanne situationer må forventes at medføre dårligere karrieremuligheder, oplevelse af jobusikkerhed og, i sidste instans, en forværring af arbejdsvilkårene i almindelighed.

Kapitel 9, der fokuserer på arbejdsvilkår, viser at krisen også bidrager til arbejdsintensivering, nye former for arbejdspress og en forøgelse af fænomenet sygenærvær, dvs. at man går på arbejde, selv om man er syg.

Figur 3 Sygenærvær: 'Er det i de seneste 12 måneder sket, at du er gået på arbejde, selv om du var syg?'
Antallet af svarpersoner, der svarede 'Ja'

Kilde: Det Europæiske Institut til Forbedring af Leve- og Arbejdsvilkårene (2012)
Dette diagram findes i *Benchmarking Working Europe 2012* som "Figur 9.5" på side 117.

Det er derfor næppe overraskende, at mange arbejdstagere (næsten 60 %) ikke tror, at de kan forblive i deres job til de er 60. Denne iagttagelse, der hænger sammen med de forværrede arbejdsvilkår, er yderst slående på et tidspunkt, hvor EU opfordrer til at hæve pensionsalderen i de fleste medlemsstater.

Lønninger og kollektive overenskomstforhandlinger

I lyset af ovennævnte betragtninger er det særlig interessant at bemærke, i hvilket omfang sådanne tendenser varierer fra land til land. De kollektive forhandlingssystemer i Europa varierer fra medlemsstat til medlemsstat med hensyn til dækningsgrad, graden af centralisering, de sociale parters rolle ved udformning og gennemførelse af politik osv.

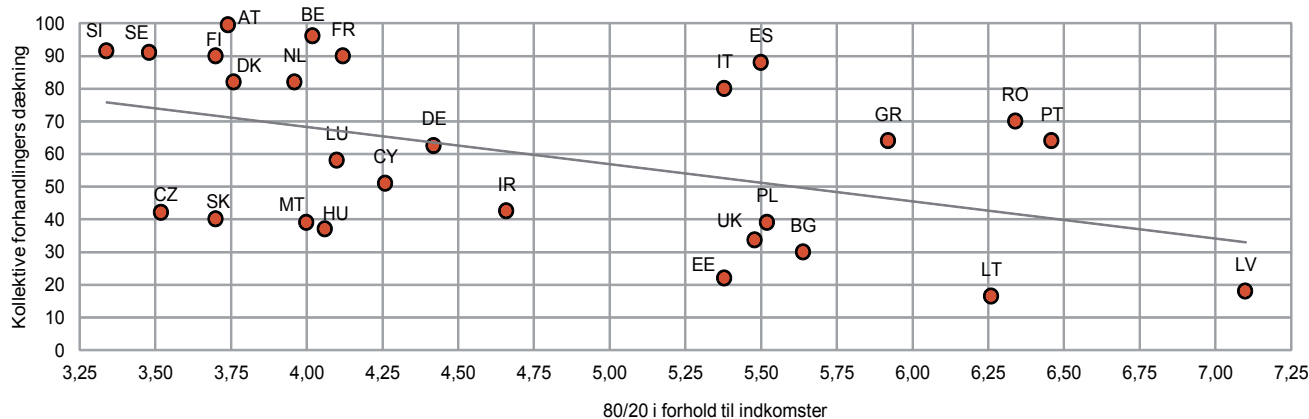
Med hensyn til lønninger har udviklingen varieret meget. Lønningerne stiger således fortsat i de nordiske lande, til trods for krisen, mens der kan konstateres løntilbageholdenhed i de vest- og centraleuropæiske lande (Østrig, Tyskland, Belgien, Luxembourg, Nederlandene og Slovenien). I de engelsktalende lande (UK, Irland, Malta og Cypern) er lønudviklingen gået i stå eller har endog været negativ, og samtidig har der været kraftige udsving og fald i købekraft i de central- og østeuropæiske lande. Endelig har lønningerne, i overensstemmelse med den faldende produktivitet, været faldende i Middelhavslandene (Grækenland, Spanien, Frankrig, Italien og Portugal). Forskellige grupper af lande har således siden krisen i 2008 haft en divergerende reallønsudvikling.

“Jo mindre de kollektive forhandlernes dækning er, desto større er lønulighederne”

Sideløbende hermed har udviklingen af indkomstfordelingen udvist en lignende divergerende tendens. Mens indkomstfordelingen tenderer mod at være mere lige i de nordiske lande og i de korporatistiske lande i Central- og Vesteuropa, er den mere ulige i de baltiske lande, Rumænien, Bulgarien, Storbritannien og nogle sydeuropæiske lande.

En særlig interessant iagttagelse er, at når man undersøger korrelationen mellem, på den ene side, de kollektive forhandlernes dækningsgrad, og på den anden side lønuligheden, så viser det sig klart, at jo større dækningsgrad, jo mindre lønulighed, og omvendt, jo lavere dækningsgrad, jo større lønulighed.

Figur 4 Lønulighed og kollektive forhandlernes dækning

Note: Gennemsnitlig 80/20 forhold mellem indkomster for 2005-2010 og kollektive forhandlernes dækning for 2008.

Kilder: Eurostat (2011g); Europa-Kommissionen (2011h).

Dette diagram findes i *Benchmarking Working Europe 2012* som "Figur 4.11" på side 68.

Denne faktor bør givetvis ikke betragtes isoleret, når man undersøger indkomstuligheden, for flere andre faktorer, så som beskatning og sociale sikringsystemer, spiller også en vigtig rolle i denne sammenhæng.

Det kan imidlertid konkluderes, at gode kollektive forhandlingssystemer bidrager til at fremme lige løn. På tilsvarende måde kan det konstateres, at centralisering af overenskomstforhandlingerne tenderer mod at reducere lønspredning, mens decentralisering medfører større lønspredning og således forstærker de økonomiske konjunktursving og divergenser, både inden for og uden for euroområdet.

Fagforeningernes og medarbejderindflydelsens rolle

I modsætning til klichéen om, at fagforeningerne forsvare de erhvervede rettigheder for insiderne (fuldtidsansatte arbejdstagere på tidsbegrænset kontrakt, tjenestemandansatte) på bekostning af outsiderne (selvstændige erhvervsdrivende, midlertidige eller deltidsansatte arbejdstagere osv.), kan fagforeningernes kollektiv indsats siges at bidrage til en bedre samlet indkomstfordeling og således til en reduktion af uligheden.

Dette gælder i en række forskellige henseender: stor dækningsgrad for kollektive overenskomstforhandlinger (kapitel 4); indførelse af mindsteløn i nogle lande (kapitel 2); besværligheder for at afskaffe ulighed mellem kvinder og mænd (herunder i organer med arbejdstagerrepræsentation, kapitel 8); skridt til at modvirke visse arbejdsgivers uacceptable lønpraksis (der er f.eks. færre tegn på urimeligt store lederlønninger i virksomheder, hvor der er oprettet europæiske samarbejdsudvalg).

Til denne liste må endvidere føjes den sociale dialog, både på nationalt og europæisk plan, for så vidt som man i denne dialog tager fat på en række ulighedsaspekter, der påvirker de svageste grupper (handicappede arbejdstagere, indvandrere, unge osv.); medarbejderindflydelse; information og høring osv. (kapitel 8).

På alle disse måder bidrager fagforeningerne til kampen for at formindske ulighed og uretfærdighed. Men flere faktorer gør det stadig sværere for fagforeningerne at yde dette bidrag: hindringer, ofte af ideologisk art, for fagforeningernes arbejde, smuthuller i EU-lovgivningen (f.eks. er bestemmelserne i ESU-direktivet formuleret på en sådan måde, at alvorlige mangler ved direktivets gennemførelse tolereres), men også fagforeningernes dalende medlemstal og selve krisen, der bruges til at underminere og afbryde den sociale dialog og de kollektive forhandlinger.

“I samtlige medlemsstater udnyttes krisen til at forsøge at underminere den sociale dialog og de kollektive forhandlinger”

Figur 5 Bebudede og/eller vedtagne ændringer af systemer for arbejdsmarkedsrelationer og kollektive forhandlinger samt visse aspekter af arbejdsmarkedslovgivningen

	BE	BG	CY	CZ	EE	FI	FR	DE	GR	HU	IT	IE	LV	LT	LU	NL	PL	PT	RO	SK	SI	ES	SE	UK
Reform af systemer for arbejdsmarkedsrelationer og kollektive forhandlinger (herunder decentralisering af kollektive forhandlinger)		+			+	+	+		+	+	+	+				+	+	+	+	+		+		
Ændringer af regler om individuelle/kollektive afskedigelser	+		+	+	+				+	+	+		+	+				+	+	+		+		+
Ændringer af lovgivning om arbejdstilrettelæggelse	+			+				+	+	+				+	+		+	+	+	+	+	+	+	+
Ændringer af regler om ikke-standardiserede ansættelseskontrakter (herunder oprettelse af nye typer ansættelseskontrakter (+), især for unge (**))	++	++		+	+		++	+	++	++	++		+	+	++	+	+	+	+/+**	+	+	+/+**	++	+

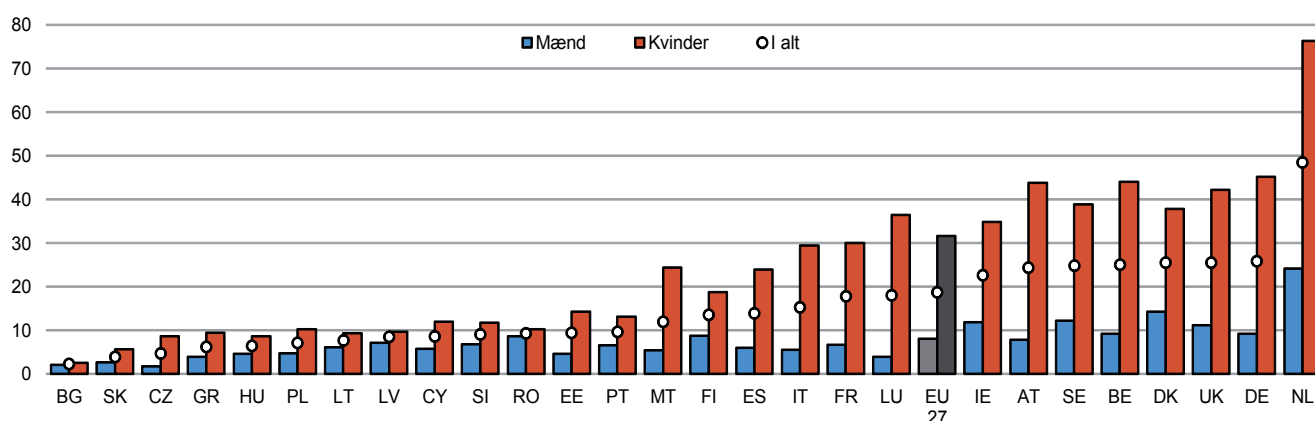
Kilde: ETUI's egen forskning.

Dette diagram findes i *Benchmarking Working Europe 2012* som "Figur 8.9" på side 110.

På alle disse punkter bærer EU en del af ansvaret, ligesom fagforeningerne i stadig højere grad bliver marginaliseret i den nye Europa 2020-strategi, hvori deres rolle som hørings- og forhandlingspart ikke anerkendes i samme grad som tidligere, under Lissabonstrategien.

På tilsvarende måde er de virkemidler, som EU – Kommissionen og Rådet – foreskriver for at 'komme ud af krisen', i de fleste tilfælde med til at svække de nationale sociale modeller: EU opfordrer til deregulering af arbejdsmarkedene, reform af arbejdsmarkedslovgivningen, større fleksibilitet i arbejdsorganisation og arbejdspraksis, reform af lovgivningen om social sikring og social beskyttelse, reform af kollektive forhandlingsmekanismer, indførelse af nye typer af ansættelseskontrakter, decentralisering af kollektive forhandlinger osv. Arbejdsmarkedet ændrer sig: deltidsarbejde bliver mere udbredt og berører mest kvinder, mens det først og fremmest er de unge, der berøres af tidsbestemte kontrakter og vikarkontrakter. I Polen har 60 % af de unge arbejdstagere, der er ansat på midlertidig kontrakt, accepteret denne form for kontrakt, fordi de ikke kunne finde et fast job; i Portugal er tallet 70% og i Spanien 80%. Dertil kommer, at kontrakter med kort arbejdstid, løsarbejde og andre former for usikre ansættelser bliver mere udbredt, især blandt de relativt ufaglærte, de "arbejdende fattige"; folk tilskyndes til at blive selvstændige, men dette er ofte ensbetydende med øget usikkerhed, især blandt arbejdsmigranter.

Figur 6 Deltidsbeskæftigelse fordelt på køn, 2011 2. kv.

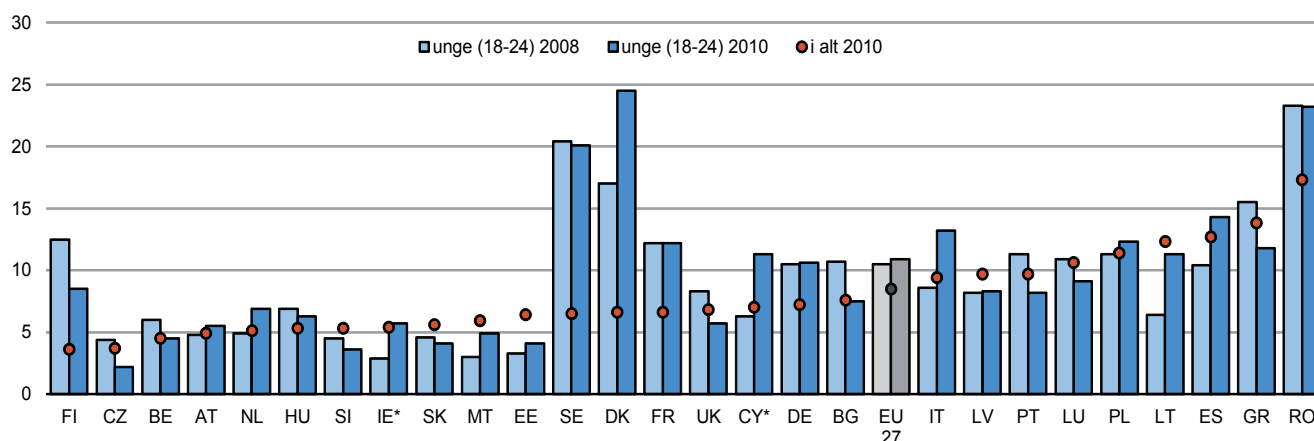

Note: 15-64-årige.

Kilde: Eurostat (2011j).

Dette diagram findes i *Benchmarking Working Europe 2012* som "Figur 2.9" på side 31.

Figur 7 Risikoen for fattigdom blandt personer i beskæftigelse, udviklingen for unge, 2008-2010

* Data for IE og CY vedrører 2009 og ikke 2010.

Kilde: Eurostat (2011g).

Dette diagram findes i *Benchmarking Working Europe 2012* som "Figur 2.16" på side 38.

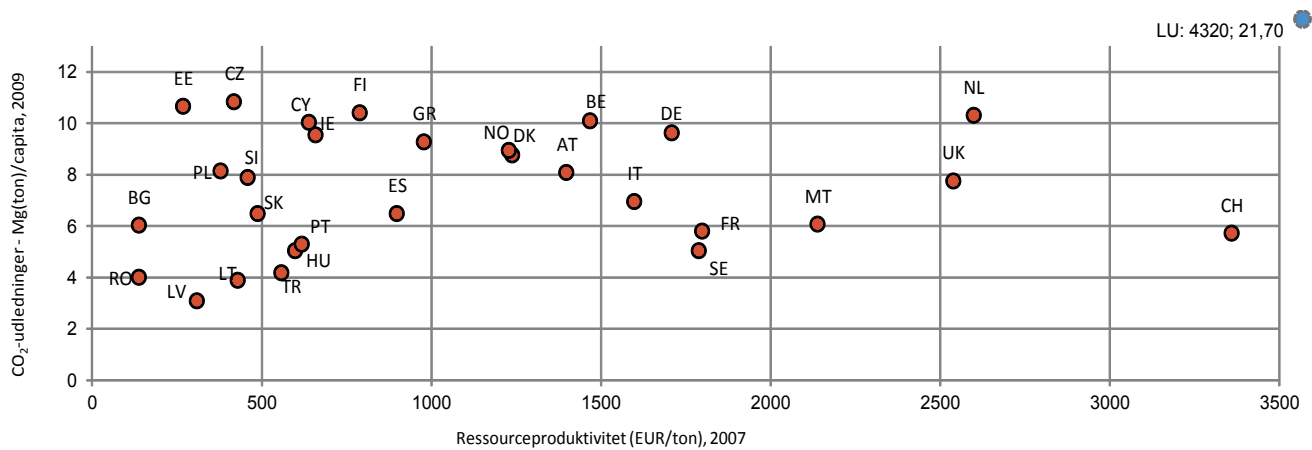
“Blandt de sårbare grupper er det især de unge, der berøres af ikke-standardiserede ansættelsesformer”

Bortset fra, at det under disse omstændigheder forekommer vanskeligt at argumentere for en såkaldt "aktiv arbejdsmarkedspolitik", når det er klart, at problemet ikke så meget er efterspørgselen efter jobs, men snarere udbuddet af jobs, så kan det konstateres, at udbredelsen af disse ikke-standardiserede ansættelsesformer berører de mest sårbare grupper og fører til øget lønulighed, til større social usikkerhed og dårligere ansættelsesvilkår og, i sidste instans, til mindre samhørighed og velstand.

Klimaudfordringen

Endelig må Europa, foruden krisen, forholde sig til den yderst hastende og langt mere vidtrækkende udfordring, som udgøres af klimaændringerne, der ikke synes direkte forbundet med uligheden. Og dog bærer denne omstillingsproces eller 'grønne konvergens' ulighedens stempel, både eksternt og internt. Ekstern grøn ulighed: Inden for EU udleder de fattigere medlemsstater mindre Co2 per capita end de rigere lande, men de klarer sig dårligere når det gælder ressourceproduktivitet.

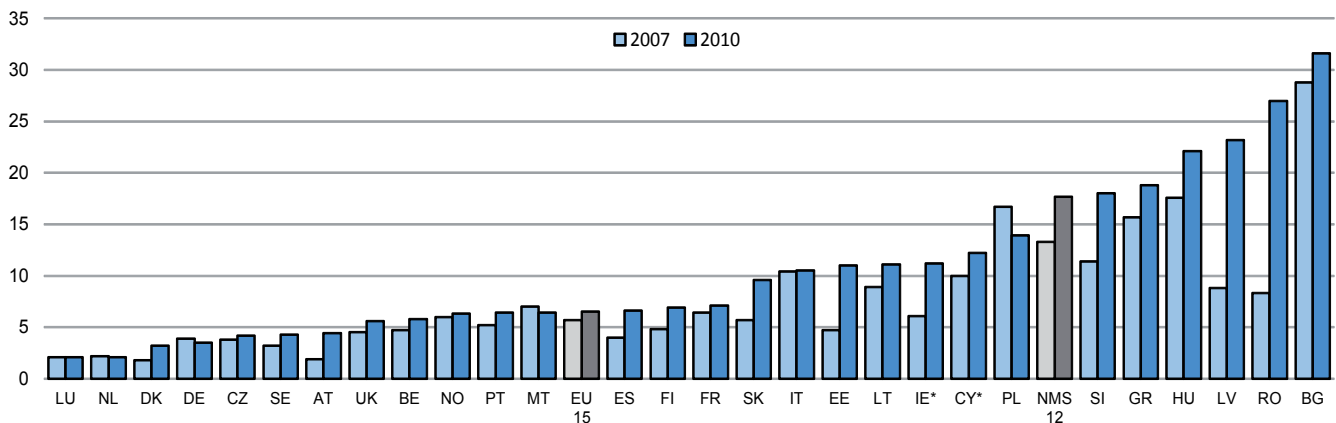
Figur 8 Ressourceproduktivitet og per capita-drivhusgasudledning pr. medlemsstat

Kilde: EØS (2011) for CO₂/capita; Eurostat (2011p) for ressourceproduktivitet.
 Dette diagram findes i *Benchmarking Working Europe 2012* som "Figur 6.4" på side 83.

Hvorledes kan man på den baggrund udvikle og fremskynde en øget 'grøn konvergens'? Interne grønne uligheder er forbundet med spørgsmålet om social udelukkelse, der behandles i kapitel 5: inden for den enkelte medlemsstat er det de fattigste befolkningsgrupper, der har de største bolig-, opvarmnings- og energiproblemer.

Figur 9 Restancer på el-, gas- og vandregninger i EU's medlemsstater (2007 og 2010, i % af den samlede befolkning)

* IE og CY: data for 2010 = 2009
 Kilde: Eurostat (2011a).
 Dette diagram findes i *Benchmarking Working Europe 2012* som "Figur 6.7" på side 86.

“De fattigste befolkningsgrupper har de største bolig-, opvarmnings- og energiproblemer”

Princippet om en retfærdig omstilling må baseres på en integreret tilgang, der på afbalanceret vis sammentænker klimaspørgsmålet med både de industripolitikker og de social- og beskæftigelsespolitikker, der er bedst egnede til at facilitere denne omstilling. De reaktioner på krisen, der for øjeblikket viser sig i form af nedskæringer og spareprogrammer, risikerer imidlertid at underminere en sådan integreret tilgang.

Svækkelse af de mekanismer, der ville kunne reducere uligheden, og det politiske ansvar

Ifølge OECD er hovedårsagerne til den forværrede ulighed: teknologiske forandringer, der først og fremmest gavner højt kvalificerede arbejdstagere; arbejdsvilkår (deregulering af arbejdsmarkedslovgivningen, udvikling af ikke-standardiserede ansættelseskontrakter etc.); ændring af arbejdsomfanget (udvikling af deltidsarbejde, dybere kløft mellem højt- og lavtlønnede arbejdstagere); og en stadig mindre effektiv anvendelse af beskæftning i fordelingsøjemed (OECD 2011). Selv om der blandt eksperter ikke er enighed om den rolle, som globaliseringen spiller for den voksende ulighed, kan det imidlertid konstateres, at de ændringer, som globaliseringen har udløst, ofte har givet højt kvalificerede arbejdstagere langt større gevinster end lavt kvalificerede.

Siden 1980'erne er der i de fleste EU-medlemsstater gennemført strukturreformer på arbejdsmarkedet, oprindeligt med det formål at reducere arbejdsløsheden. Disse reformer var baseret på en opblødning af lovgivning om jobsikkerhed, deregulering af produktmarkeder, sænkning af mindstelønninger, revision af lønfastsættelsesmekanismer, sænkning af arbejdsløshedsdagpengenes dækningsgrad, reduktion af den skattemæssige byrde ved ansættelse af lavt kvalificerede arbejdstagere. Ifølge OECD ser det ud til, at disse foranstaltninger ganske vist har haft en positiv virkning på den samlede beskæftigelsesfrekvens, men at de samtidig har bidraget til at forøge lønuligheden: alt i alt har vi derfor nu flere i beskæftigelse, men samtidig større ulighed. Da forøgelsen af den samlede beskæftigelsesfrekvens ikke i sig selv tjener til at reducere uligheden i hverken husstandsindkomst eller fattigdomsfrekvens (se også de Beer 2012), sætter denne langtidstendens også spørgsmålstegn ved den europæiske diskurs om, at en stigende beskæftigelsesfrekvens er et middel til afskaffelse af social eksklusion og fattigdom: en sådan stigning i beskæftigelsesfrekvensen må, hvis den skal bidrage til målsætningen om at reducere den sociale eksklusion, nødvendigvis være ledsaget af forbedret jobkvalitet og en effektiv fordelingspolitik.

Det økonomiske paradigme bag de politikker, der er blevet gennemført over de seneste tredive år, fører i sidste ende netop til øget ulighed. Foruden de allerede nævnte elementer vedrørende deregulering af arbejdsmarkedet og reduktion af skatternes fordelingsvirkning, er det vigtigt at nævne de andre faktorer, der fremhæves i denne rapport: spareprogrammer med regressive virkninger, vending af den tidligere tendens til øget konvergens mellem medlemsstater og regioner, øget jobusikkerhed, forværring af arbejdsvilkår, anfægtelse af kollektive forhandlingssystemer, selv om sådanne systemer bidrager til større indkomstlighed, svækkelse af de nationale sociale modeller og marginalisering af fagforeninger i forhold til udformning og gennemførelse af EU's og medlemsstaternes strategiske retningslinjer på det sociale og økonomiske område.

Det er således mildest talt paradoksalt at hævde, at man går ind for værdier som lighed og social retfærdighed, når man samtidig svækker de systemer og institutioner, der netop gør det muligt at fremme disse værdier. Kunne det tænkes, at der heri implicit ligger et politisk valg, der tillader visse former for ulighed, i tråd med den angelsaksiske model, der så ofte berømmes for sin konkurrencedygtighed?

I sin rapport *'Employment and Social Developments in Europe 2011'*, anerkender Europa-Kommissionen det forhold, at uligheden vokser. Selv om den hævder, at ulighed er 'an unavoidable fact of life', så understreger den samtidig, at en høj grad af ulighed eller en hurtigt voksende ulighed kan være skadelig i både økonomisk og social henseende. Den fremfører det argument, at voksende ulighed kan være en trussel mod den sociale samhørighed (risiko for social uro), mod demokratiet (koncentration af rigdom og magt) og endelig mod den økonomiske stabilitet (nogle økonomer mener, at den øgede ulighed var med til at udløse krisen, men Kommissionen understreger, at der ikke er enighed om denne fortolkning).

Ønsket om ”at fremme beskæftigelsen og sikre en forbedring af leve- og arbejdsvilkårene for herigennem at muliggøre en udjævning af disse vilkår på et stadigt stigende niveau”, medfører et behov for handling, både på det socialpolitiske og fordelingspolitiske område. Det drejer sig om sideløbende: at tilbagegive skattepolitikken dens fordelingsmæssige potentiale, navnlig gennem de beskatningsmuligheder, som høje og meget høje indkomster frembyder; at føre en beskæftigelsesfremmende politik og forbedre jobkvaliteten; at forbedre sårbare gruppers adgang til beskæftigelse og sikre personer med kun få kvalifikationer relevante uddannelses tilbud; og endelig at anerkende betydningen af sociale overførsler, lønfastsættelsesmekanismer og sikring af arbejdstagernes forhandlingsstyrke. Samtidig indebærer dette en anerkendelse og en promovering af den rolle, som arbejdsmarkedets parter og fagforeningerne spiller, når det drejer sig om at bidrage til et mere retfærdigt samfund.

Det betyder kort sagt, at man på én og samme tid skal føre både en aktiv beskæftigelsespolitik og en effektiv fordelingspolitik.

Når opgangsbølgen ikke længere løfter alle...

Siden begyndelsen af 2012 har den europæiske diskurs om krisen i stadig højere grad lagt vægt på perioden efter sparetiderne, med andre ord på den forventede tilbagevenden til vækst og beskæftigelse. Denne tilbagevenden forventes, hvis den altså bliver til noget, at kunne løse de største aktuelle problemer: forbedring af de offentlige finanser, konvergens mellem økonomierne, reduktion af arbejdsløsheden og forøgelse af beskæftigelsesfrekvensen, alt sammen noget, der - ifølge den officielle diskurs - vil gøre det muligt at redde den europæiske sociale model. Ifølge denne opfattelse vil det vise sig, at den øgede ulighed blot har været et midlertidigt fænomen, og at en tilbagevenden til vækst vil udløse en dynamik, der endnu engang vil reducere de forskellige former for ulighed.

Men denne fremstilling er fejlagtig, fordi den fokuserer på vækst i stedet for lighed, ud fra en tro på at det første vil føre til det sidste. Men, som tingene ser ud for øjeblikket, vil opgangsbølgen ikke længere gavne befolkningen som helhed: vækst reducerer ikke længere uligheden, idet forbindelsen mellem vækst og lighed er blevet afbrudt (Niechoj o.a. 2011). Tværtimod er den forøgelse af uligheden, som EU og dens medlemsstater har oplevet i de senere år - også i perioder med økonomisk vækst - én af de faktorer, der udløste krisen, og ikke én af dens konsekvenser. Mekanismerne er bragt frem i lyset: på den ene side, en overdreven koncentration af velstand og spekulationsbobler; på den anden side, en middelklasse, plaget af usikkerhed og usikre og ugunstige arbejdsmarkedsvilkår, der kæmper for at opretholde sin sociale status og livsstil, hvilket i sidste ende har ført til en gældskrise.

Er det muligt at finde en vej ud af krisen uden først at reducere alle former for social ulighed? For nogle er svaret på dette spørgsmål et klart ’nej’ (Reich 2011). Er det muligt, at mere økonomisk vækst vil forbedre velfærd for den europæiske befolkning som helhed? For nogle er også svaret på dette spørgsmål ’nej’ (Wilkinson og Pickett 2009). For nu at stille samme spørgsmål, blot udformet positivt: er det muligt, at øget lighed kunne være et alternativ til nedskæringer og besparelser, og endda et alternativ, der kan få os ud af krisen og fører os tilbage til en bæredygtig fremgang? Dette spørgsmål besvares af stadig flere med et ’ja’.

Wilkinson og Pickett har vist, at de udviklede samfund, hvor ulighederne er størst, opnår de dårligste resultater på det sociale og sundhedsmæssige område. Men frem for alt konstaterer forfatterne, at mere økonomisk vækst, i vore samfund, hverken tjener til at forbedre helbred eller velfærd. For at opnå en bedre livskvalitet, er dét vi har brug for, ikke kraftigere vækst, men snarere større lighed. I samfund, der styrker den sociale samhørighed, og hvor indkomstforskellene mellem rig og fattig er mindst, har befolkningen en bedre livskvalitet, der er en større grad af tillid, og der er mindre vold. Og er det ikke netop disse ting, EU’s medlemsstater har brug for i dag? Eurobarometer viser, at 88 % af EU’s borgere mener - eller er tilbøjelige til at mene - at indkomstforskellene i dag er ’for store’ (Europa-Kommissionen 2012: 67). Denne opfattelse viser meget godt, at for stor ulighed nu betragtes som skadelig for samfundet som helhed.

Konklusion

Den analyse af de forskellige former for ulighed, som er indeholdt i denne 2012-udgave af *Benchmarking Working Europe*, fører til den konklusion, at de politiske foranstaltninger fremover bør fokusere, ikke primært på økonomisk vækst, men på en omfordeling og spredning eller dekoncentration af velstanden.

Europa og USA har oplevet tredive år med en kultur, hvor 'vinderne tager det hele', således at de rigeste samfundsmedlemmer, gennem en række mekanismer, herunder også skattefiduser (Hacker og Pierson 2010; Ha-Joon Chang 2011), har formået at bemægtige sig en stadig større del af kagen. Denne økonomiske model er dømt til at kollapse.

I dag må der i stedet, af både sociale og miljømæssige grunde, først og fremmest fokuseres på behovet for større lighed. En bæredygtig vej ud af krisen og videre frem forudsætter, at man genopbygger og styrker de mekanismer og politikker, der kan være med til at reducere de forskellige former for social ulighed, og at tendensen til overdreve

Christophe Degryse
ETUI

Referencer

- AMECO (2011) The annual macro-economic database.
http://ec.europa.eu/economy_finance/db_indicators/ameco/index_en.htm
- Chang, H.J. (2011) 23 things they don't tell you about capitalism, London: Allen Lane.
- European Commission (2011h) Industrial relations in Europe 2010, Luxembourg: Publications Office of European Union.
- European Commission (2012), Employment and Social Developments in Europe 2011, European Union, 2012.
- European Environmental Agency (EEA) (2011) EEA greenhouse gas - data viewer. (EEA data service) <http://dataservice.eea.europa.eu/PivotApp/pivot.aspx?pivotid=475>
- European Foundation for the Improvement of Living and Working conditions (2012) Fifth EWCS overview report, Dublin.
- Eurostat (2010a) High-tech statistics.
- Eurostat (2010b) In-work poverty in the EU. http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFF-PUB/KS-RA-10-015/EN/KS-RA-10-015-EN.PDF
- Eurostat (2011a) Arrears on utility bills (Source: SILC) http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=ilc_mdso7&lang=en.
- Eurostat (2011i) Labour force survey data. Employment and unemployment. http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/employment_unemployment_ifs/data/database.
- Eurostat (2011p) Resource productivity online data base. <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&language=en&pcode=tsien140>.
- Hacker J. S., Pierson P., (2010), "Winner-Take-All Politics: How Washington Made the Rich Richer and Turned Its Back on the Middle Class", New York : Simon and Schuster.
- OECD (2011), "Divided we stand: Why inequality keeps rising", OECD, December 2011, Paris.
- Piketty T., Saez E. (2004), Income Inequality in the United States, 1913-2002, November 2004.
- Reich R. (2011), Aftershock: The Next Economy and America's Future, New York : Knopf Publishing Group.
- Wilkinson R., Pickett K. (2009), "The Spirit Level. Why Equality is Better for Everyone", Allen Lane (2009).

Benchmarking Working Europe 2012

Editor

Romuald Jagodzinski (ETUI)

Contents

Foreword

Bernadette Ségol, ETUC, General Secretary
Maria Jepsen, ETUI, Director of Research
Department
Philippe Pochet, ETUI, General Director

Introduction

Christophe Degryse (ETUI)

Chapter 1

Macroeconomic developments, policies and inequality

Sotiria Theodoropoulou and
Andrew Watt (ETUI)

Chapter 2

Inequality on the labour market

Janine Leschke (ETUI)

Chapter 3

Education and inequality in Europe: a youth perspective

Margherita Bussi (ETUI)

Chapter 4

Collective bargaining and diversity in wage developments

Vera Glassner and Magdalena Bernaciak (ETUI)

Chapter 5

Social security and inequality

Maria Jepsen (ETUI)

Chapter 6

Climate change and inequality

Béla Galgóczi (ETUI)

Chapter 7

Regional inequalities in Europe

Neil Lee and Mark Lloyd
(The Work Foundation)

Chapter 8

Do unions and worker representation bodies make for more or less inequality?

Aline Conchon, Stefan Clauwaert, Romuald
Jagodzinski, Isabelle Schömann, Michael Stollt,
Kurt Vandaele and Sigurt Vitols (all ETUI)

Chapter 9

Working conditions to blame for wide workplace health gaps

Laurent Vogel (ETUI)

The Benchmarking Group

Romuald Jagodzinski, ETUI, editor
Giovanna Corda, ETUI, documentation centre
Kathleen Llanwarne, ETUI, language editor/
translator
Irmgard Pas, ETUI, data-processing manager
Eric Van Heymbeeck, ETUI, layouter

For further information

www.etuc.org

www.etui.org

www.labourline.org

Den fuldstændige rapport (132 sider) kan
bestilles på internetsiden: <http://www.etui.org>
under fanen «Publications».

De enkelte kapitler kan downloades gratis.